

การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสารานียธรรม 6
สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

Participative Management According to Six *Sārānīyadhamma* for
School Administrators

ปาไลดา นามเสนาะ, Palida Namsanor¹

พระมหาพงษ์เทพ ปภากรโ, Phramaha Pongthep Papakalo²

ปณิดา สร้อยสาย, Panida Soi Sai³

Email : Palida.touch@gmail.com

Received: May 24, 2022 Revised: June 10, 2022

Accepted: June 10, 2022

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในแต่ละแห่ง การบริหารแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารโดยให้บุคคลในองค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการจัดการศึกษา ผู้ได้ทำงานเป็นทีม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความเชี่ยวชาญในการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ นำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา การวางแผน การจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ การดำเนินงาน การติดตามและการประเมินผล ที่สอดคล้องหลักธรรมตามหลักสารานียธรรม 6 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบไปด้วย 1) เมตตา 2) เมตตากรรม ตั้งเมตตากรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ 3) เมตตาจิตกรรม ตั้งเมตตาจิตกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ 4) เมตตาภาวนากรรม ตั้งเมตตาภาวนากรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ 5) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธฺิ์เสมอเหมือนกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ 6) ทัฬหีสามัญญตา มีทัฬหีธรรมเสมอเหมือนกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย โดยเปิดโอกาสให้บุคคลหรือองค์กรต่างๆเข้ามา

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² มหาวิทยาลัยรามคำแหง/ Ramkhamhaeng University

³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ส่วนร่วม เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ลดความขัดแย้งภายในองค์กร และ พัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงสุด

คำสำคัญ: (การบริหารแบบมีส่วนร่วม), (หลักสาราณียธรรม 6), (ผู้บริหารสถานศึกษา)

Abstract

Current school administration, especially in teaching and learning activities which must be modified to the situation changing, and conforming to the context of the school. Each of the participatory management for school administrators is managed by the person in organizations of individuals seeking for benefits both directly and indirectly from educational management. They have worked as a team, using creativity and skills for better management to achieve lead objectives, participatory management for problem findings, planning, resource management, decision making, monitoring and evaluation operations, which was consistent to the *Six Sārāṇīyadhamma* teaching applied to the management of the educational institutions, consisting of 1) *Mettākāyakamma* or bodily loving-kindness to all, 2) *Mettāvacīkamma* or verbal compassion to all friends, 3) *Mettāmanokamma* or mental compassion in all friends, 4) *Sādharaṇabhogī* or sharing the gifts to public, 5) *Sīlasamāññatā* or being equal moral to all friends, 6) *Diṭṭhisāmāññatā* or equal views to all friends. It was done by providing opportunities for various individuals or organizations to participate for standard quality of education for reducing conflicts within the organization and improving the work for highest quality.

Keywords: (Participative Management), (*Sārāṇīyadhamma*)

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ได้บัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อย ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย⁴ อีกทั้งการวางแนวทางการบริหารและการจัดการ โดยการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาเพื่อความเป็นอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการที่แสดงความรับผิดชอบต่อผู้เรียน ภายใต้การกำกับและการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ⁵

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมาย คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติตามที่ต้องการ นำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี การบริหารสถานศึกษาดังกล่าว โดยเฉพาะด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในแต่ละแห่ง การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจึงได้ถูกกำหนดไว้ทั้งหมด 5 รูปแบบ ได้แก่ การเรียนแบบ On - Site การเรียนแบบ On - Air การเรียนแบบ On - Line การเรียนแบบ On - Demand และการเรียนแบบ On-Hand แต่การจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการภารกิจของสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จไม่ได้หากขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ซึ่งการที่จะให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจึงจำเป็นต้องสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในการบริหารงานในสถานศึกษา

บทความนี้จะนำเสนอการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ 2) เมตตาวิจิตรกรรม ตั้งเมตตาวิจิตรกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ 3) เมตตาโมกกรรม ตั้งเมตตาโมกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ 4) สาธารณโภคี ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปัน 5) สีสสามัญญาตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย 6) ภูริสามัญญาตา มีภูริดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย สาราณียธรรมทั้ง 6 ข้อ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา. 2560 หน้า 15-16.

⁵ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ร่างกรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.2559

เกิดขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ทำให้การดำเนินงานในด้านต่างๆสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

2. แนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นแนวคิดด้านการบริหารที่เน้นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาในการร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงาน ด้วยเหตุผลหลักที่ว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรเป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถของบุคลากรในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญและความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง บุคคลผู้บริหารใช้การจูงใจให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานหรือบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ เพื่อการพัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงสุด⁶ หรือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจตลอดจนการประเมินผลให้ทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร⁷ จึงเป็นงานที่ทุกฝ่ายในหน่วยงานมีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมคิดร่วมทำ ด้วยความตั้งใจ เต็มใจ จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้⁸ หรืออาจกล่าวได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) หมายถึง การบริหารโดยให้บุคคลในองค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ การตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความเชี่ยวชาญในการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการบริหารงานมีความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง และกระบวนการการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้กว้างขวางและเกิดการยอมรับได้เป็นหลักการของการบริหารงานที่ผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจได้ ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและขจัดปัญหาความขัดแย้ง

⁶ วินัย ดิสงส์ และดวัลย์ มาศจรัส, *การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม*, กรุงเทพมหานคร : อารักษ์, 2550, หน้า 49.

⁷ ธร สุนทรายุทธ, *การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป*, กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, 2551, หน้า 540.

⁸ รัชนิดา นิลมณี. ความสัมพันธ์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554 หน้า 24.*

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารโดยให้บุคคลในองค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานด้านการศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ พร้อมทั้งร่วมกำกับติดตามตรวจสอบและประเมินผล เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ลดความขัดแย้งภายในองค์กร และพัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงสุดบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ปัญหาต่างๆที่อาจเกิดขึ้นจากการ บริหารงานในองค์กร มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ กานดา สิทธิแก้ว⁹ กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่มคน เพื่อประโยชน์ของหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในการค้นหา ปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานหรือการที่ผู้บังคับบัญชา เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสในการร่วมบริหารจัดการในการทำงาน ให้มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และมีความเต็มใจในการทำงานจนบังเกิดผลดีหลายๆ ประการต่อองค์กร เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ส่วนกัญญาพัชร พงษ์ดี¹⁰ กล่าวว่า การพัฒนากลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารเชิงกลยุทธ์ ของ Wheelen, & Hunger 4 ประการ ดังนี้ 1) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม 3) การกำหนดยุทธศาสตร์ 3) การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ และ 4) การประเมินผลและควบคุม กนกรัตน์ ทำจะดี¹¹ กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมี

⁹ กานดา สิทธิแก้ว. การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการยกระดับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพสู่ระดับเพชรของโรงเรียนบ้านลพคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. **วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 2559

¹⁰ กัญญาพัชร พงษ์ดี. กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของไตรภาคีในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน **วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต** มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย. 2559

¹¹ กนกรัตน์ ทำจะดี. การศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. **วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.2560

ส่วนร่วมในการประเมินผล กมลชนก ศรีวรรณ¹² กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของโรงเรียน มีหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม 6 ด้าน คือ 1) การไว้วางใจกัน 2) ความยึดมั่นผูกพันต่อกัน 3) การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน 5) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 6) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และ ศฤงคาร ใจปันทา¹³ ได้สรุปองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหาร 3) ด้านการทำงานเป็นทีม และ 4) ด้านการกระจายอำนาจในการบริหาร ตามลำดับ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา มีองค์ประกอบที่สามารถบริหารสถานศึกษาได้ 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร 4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และ 6) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

4. หลักสารานิยธรรม 6

สารานิยธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน ในพระไตรปิฎกมีหลักฐานแสดงสารานิยธรรม มีอยู่ 6 ประการ ได้แก่

1. เมตตาทายกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง อรรถกถาจารย์ยังจำแนก เมตตาทายกรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เมตตาทายกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ การ ไปเพื่อไหว้พระเจดีย์ การไปเพื่อไหว้ต้นโพธิ์ การไปเพื่อนิมนต์พระสงฆ์ การเห็นภิกษุทั้งหลายเข้าบ้านที่เหมาะสมแก่โคจร เพื่อบิณฑบาตแล้วต้อนรับ การรับบาตร การปูลาดอาสนะ การตามส่ง ชื่อว่าเมตตาทายกรรมของพวกคฤหัสถ์ 2) เมตตาทายกรรมของภิกษุ ได้แก่ การบำเพ็ญอาภิสมาจาริกรรมด้วยเมตตาจิต ทายกรรมที่พึงทำด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา

2. เมตตาวชิกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตาวชิกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เมตตาวชิกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ กรรมในเวลา กล่าวคำเป็นต้นว่า เราทั้งหลายจะไปไหว้พระเจดีย์ จะไปไหว้ต้นโพธิ์ จะฟังธรรม จะบูชาด้วยประทีป พวงมาลัยและดอกไม้ จะสมათานประพาศสุจริต 3 จะถวายสลากภัต เป็นต้น จะถวายผ้าจ่าน้ำ

¹² กมลชนก ศรีวรรณ. การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 2561

¹³ ศฤงคาร ใจปันทา. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. 2563

พรรษา จะถวายปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ในวันนี้ ท่านทั้งหลายจงนิมนต์พระสงฆ์แล้วจัดแจงของควรเคี้ยว เป็นต้น จงปลุกอาสาสนะทั้งหลาย จงเข้าไปตักน้ำดื่มไว้ จงไปรับพระสงฆ์มา จงให้ท่านนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว มีความพอใจ ความอุตสาหะ ขวนขวายเถิด ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมของคฤหัสถ์ทั้งหลาย

2) เมตตาวจีกรรมของภิกษุ ได้แก่ การบอกสิกขาบทที่ทรงบัญญัติเพื่อมารยาท การบอกกัมมัญฐาน การแสดงธรรม การบอกพระพุทธพจน์คือพระไตรปิฎก ด้วยเมตตาจิต

3. เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีอยู่ 2 ประเภทได้แก่ 1) เมตตามโนกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ การคิดว่า ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกันเถิด 2) เมตตามโนกรรมของภิกษุ ได้แก่ การลุกขึ้นแต่เช้าแล้วชำระล้างร่างกาย และการทำวัตรที่ลานพระเจดีย์ เป็นต้นแล้วนั่งบนอาสนะที่สังัดคิดว่า ภิกษุทั้งหลายในวิหารนี้จงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกันเถิด

4. สาธารณโภคี หมายถึง การบริโภคน้ำโดยไม่แบ่งแยกภพทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุตแม่เพียงบิณฑบาต บริโภคพร้อมกับพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้มีศีลในอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า การบริโภคน้ำโดยไม่แบ่งแยกมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะได้แก่ 1) ไม่แบ่งแยกอำภิส 2) ไม่แบ่งแยกบุคคล การไม่แบ่งแยกอำภิส คือ ไม่แบ่งแยกอำภิส โดยคิดว่า จะให้เท่านี้ ๆ และไม่แบ่งแยกบุคคลโดยคิดว่า จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนี้ ส่วนการไม่แบ่งแยกบุคคล คือ การไม่แบ่งด้วยความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้แก่ท่านโน้น จักไม่ให้แก่ท่านโน้น ผู้ใดไม่ทำการแบ่งแยกแม้ทั้ง 2 อย่างนี้แล้ว บริโภคโดยไม่แบ่งแยก ผู้นั้นชื่อว่าบริโภคน้ำโดยไม่แบ่งแยก

5. สีสสามัญญา หมายถึง การมีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกตักต้อนและทิวฏฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

6. ทิวฏฐิสามัญญา หมายถึง การมีอริยทิวฏฐิ หมายถึง สัมมาทิวฏฐิในอริยมรรค อันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

องค์ธรรมทั้ง 6 ประการดังกล่าวมานี้เรียกว่า หลักสารณียธรรม พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นส่วนใหญ่โดยตรัสต่างวาระกัน ทรงแสดงเพื่อต้องการให้สังคัมภัสร์เกิดความ เป็นปึกแผ่นสามัคคีต่อกัน ด้วยการอาศัยการเจริญเมตตาทั้ง 3 ทวารคือกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม (เมตตา กายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม) แก่บุคคลรอบข้าง นอกจากนั้นยังเป็นการสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของบริโภคแก่มิตร (สาธารณโภคี) ในขณะเดียวกันนั้นการเสมอกันด้วยสิ่ง 2 สิ่งก็เป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในหลักการนี้ กล่าวคือ มีศีลเสมอกัน (สีสสามัญญา) และมีทิวฏฐิที่เสมอกัน (ทิวฏฐิสามัญญา) ทำให้การดำเนินชีวิตในสังคัมภัสร์ได้ครอบแห่งสารณียธรรมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นขึ้น พระพุทธองค์ทรงยก ทิวฏฐิ ว่าเป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคฤมสารณียธรรม 6 ประการเอาไว้ทั้งหมด ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทิวฏฐิอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนิยานิกธรรมนำ

บุคคลผู้ทำตามนั้นออกไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคฤมสาราณียธรรม 6 ประการนี้ไว้ ฤกษ์ทั้งหลาย ยอดอันเป็นส่วนสูงสุดเป็นที่ยึดคฤมเรื่อนยอด แม้นั้นใด ฤกษ์อันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนียยานิกธรรมนำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคฤมสาราณียธรรม 6 ประการนี้ไว้” อรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า "สำหรับผู้ที่บำเพ็ญสาราณียธรรม อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เมื่อกาลผ่านไปนานก็ไม่ควรลืม เพราะเธอเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่ควรระลึกถึง ผู้ใดบำเพ็ญธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ ธรรมเหล่านั้นย่อมทำผู้นั้นให้เป็นที่รักของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย” สรุปได้ว่าหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่สร้างความรักความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย เมตตามโนกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาทายกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิวีสสามัญญตา เสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน สอนเกี่ยวกับหลักการอยู่ร่วมกัน ต้องมีการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพ นับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ช่วยส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม สถานศึกษาควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลดีแก่เพื่อนร่วมงานและการบริหารงานในสถานศึกษาต่อไป

5. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

การบริหารแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารโดยให้บุคคลในองค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการจัดการศึกษาได้ทำงานเป็นทีม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความเชี่ยวชาญในการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยใช้การบริหารคุณภาพที่ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ ลงมือทำและรับผิดชอบร่วมกัน ผลักดันให้ครูทุกกลุ่มวิชาทำงานร่วมกัน โดยมุ่งคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้ และจัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษา¹⁴ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาภายใต้องค์ประกอบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร 4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 6) การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ลดความขัดแย้ง

¹⁴ รวี จันทะนาม. รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 2557

ภายในองค์กร และพัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงสุด และสามารถนำมาบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักสาราณียธรรม อันประกอบไปด้วย¹⁵

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 ด้านเมตตาทายกรรม ตั้งทายกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ประกอบกิจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในองค์กรด้วยความเต็มใจ เป็นการแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกาย

2. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 ด้านเมตตาวจีกรรม ตั้งวจีที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ เป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อกัน

3. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 ด้านเมตตาโมกกรรม ตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสปรารถนาดีต่อกัน โดยปราศจากอกุศลจิตไม่หวาดระแวง

4. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 ด้านสาธาณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปัน คือ การจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 ด้านศีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงามเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติที่เหมาะสมต่อกันสร้างความเลื่อมใส สร้างศรัทธาไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ

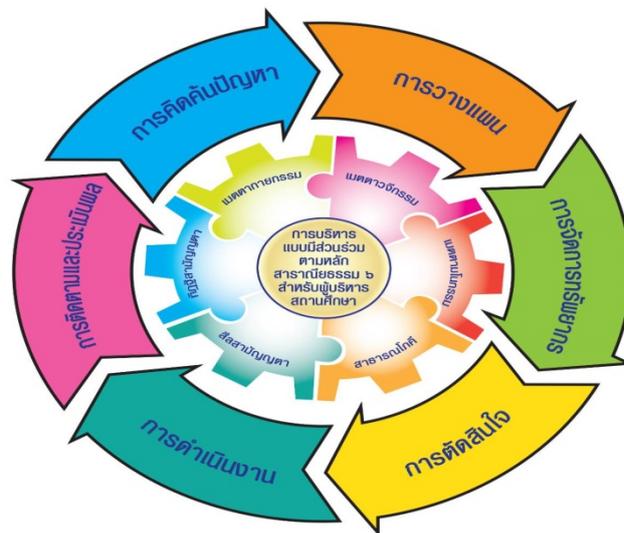
6. การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 ด้านทิฐิสามัญญตา มีทิฐิดีงามเสมอทนกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ เห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการ มีความเห็นสอดคล้องกัน อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น ล้นทุกข์ ขจัดปัญหา แก้ปัญหาได้อย่างระยะยาว โดยการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายพูดคุยและสื่อสารกัน เพื่อนำองค์กรในการก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

6. บทสรุป

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นการบริหารโดยให้บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน จึงก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน ผูกมัดและตกลงใจร่วมกันในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ลดความขัดแย้งภายในองค์กร และพัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงสุด

¹⁵ สามารถ มั่งสัง. **สาราณียธรรม 6 หลักการในการอยู่ร่วมกัน**. ผู้จัดการรายวัน ข้อมูลออนไลน์ เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2565 <https://mgronline.com/daily/detail/9620000029668>

บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การบริหารแบบมีส่วนร่วมสามารถบูรณาการเข้ากับหลักสาราณียธรรมได้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา ปัญหาต่างๆเมื่อเกิดขึ้นในองค์กร หากประพฤติปฏิบัติตามกาย วาจา ใจ ด้วยความเมตตา แสดงกิริยาอาการสุภาพ กล่าววาจาสุภาพ ตั้งจิตปรารถนาดี ย่อมเกิดเป็นกัลยาณมิตรที่มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาต่างๆได้ 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลถือว่าเป็นการให้ทาน เป็นการแสดงความมีน้ำใจ จึงถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารในองค์กร 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร การบริหารบุคคลเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ผู้บริหารต้องรู้จัก รู้ความสามารถ โดยแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุมีผล 4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การขอความร่วมมือด้วยการประพฤติสุจริตดีงาม ย่อมเกิดประโยชน์ต่องานมากกว่าการสั่งการ 5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้วยการเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการ อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น ล้นทุกซ์ ขจัดปัญหา แก้ปัญหาได้อย่างระยะยาว 6) การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล เมื่อประพฤติปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 ดังกล่าว ย่อมเกิดกัลยาณมิตรในองค์กร สามารถประเมินผลความสำเร็จเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้บุคลากรเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร เกิดความรู้สึกผูกพัน รับผิดชอบกับงาน ซึ่งจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ภาพที่ 1 การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ ทำจะดี. การศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษาชั้น
พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. **วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท**(บัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.2560
- กมลชนก ศรีวรรณ. การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมในโรงเรียนสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 (**วิทยานิพนธ์ปริญญา
โท**). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 2561
- กานดา สิทธิแก้ว. การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการยกระดับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพสู่ระดับเพชร
ของโรงเรียนบ้านลอบคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 2559
- กัญญาพัชร พงษ์ดี. กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของไตรภาคีในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนใน
โรงเรียนพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท** มหาวิทยาลัยราช
ภัฏเชียงราย. 2559
- จร สุนทรายุทธ, **การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป**, กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์, 2551, ศฤงคาร
ใจปันหา. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ สำหรับนักเรียนที่มี
ความบกพร่องทางสติปัญญา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. **วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2563
- รวี จันทะนาม. รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราช
ภัฏอุบลราชธานี. 2557
- รัชนิดา นิลมณี. ความสัมพันธ์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต**,สาขาวิชาการบริหารการศึกษา,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
2554 หน้า 24.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา. 2560 หน้า 15-16.
- วินัย ติสสงค์ และดวัลย์ มาศจรัส, **การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม**, กรุงเทพมหานคร :ธาร
อักษร, 2550,หน้า 49.
- สามารถ มั่งลั้ง. **สารานุกรม 6 หลักการในการอยู่ร่วมกัน** .ผู้จัดการรายวัน ข้อมูลออนไลน์
เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2565 <https://mgronline.com/daily/detail/9620000029668>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **ร่างกรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.2559